

Vzpomínky na vznik Charty 77

Ladislav Hejdánek

◆ vzpomínka, česky, vznik: 9. 2. 1997 ◆ poznámka: datace odvozena od data původního souboru

◆ memory, Czech, origin: 9. 2. 1997

Vzpomínky na vznik Charty 77 [1997]

Vzpom77.doc

Rok 1977 začal pro řadu z nás vlastně v prosinci předchozího roku, protože to je rok CHARTY 77. Jistý relativní úspěch protestní akce proti odsouzení dvou hudebních skupin v tomto roce inspiroval několik prvních lidí k myšlence, podniknout něco širšího, obecnějšího. Sám jsem nebyl zapojen od samého začátku, takže jsem delší dobu vlastně pořádně nevěděl, jak to celé začalo. Souviselo to zčásti také s mou neúčastí na zmíněné protestní akci (tehdy jsem o tom nevěděl, nikdo mi to neřekl, asi byl takový dojem, že bych to nepodpořil, anebo – a to je pravděpodobnější – nebyl jsem natolik známou postavou, abych akci dodal potřebné váhy. Jednoho dne na počátku prosince 1976 k nám však přišli Václav Havel s Jiřím Němcem, aby mi sdělili první informace o zamýšlené širší akci. Odebrali jsme se do zadního pokojíčku (bylo to ještě ve Slovenské ulici), a když bylo potřeba začít diskutovat (nejprve jsem musel něco přechýst), přešli jsme do přilehlé koupelny, pustili proudem vodu (to byla taková spíš magie než efektivní procedura) a začali jsme jednat. Z toho, co jsem si přečetl, i z toho, co mi řekli, jsem nabyl dojmu, že tam nějak zapomněli na aktualitu posledních měsíců či týdnů, totiž na skutečnost, že naše republika (a říkalo se, že na nátlak z Moskvy) konečně také ratifikovala dva mezinárodní dokumenty o lidských právech. Sám jsem si ještě stačil koupit později tak známou „stodvacítku“ v prodejně blízko Klementina, a tak jsem ji oběma přátelům ukázal. Kromě toho jsem je upozornil na to, že v rozhlase už byl vysílán krátký informativní výklad o této skutečnosti. Navrhl jsem, aby připravovaný text (o jméně Charta 77 ještě nebyla řeč) byl postaven především na myšlence lidských práv a předal jsem Havlovi jak příslušný výtisk Sbírky, tak kazetovou nahrávku onoho pořadu; obojí mu bylo později zabaveno. O dvou schůzkách iniciátorů, k nimž v prosinci došlo, jsem se dozvěděl až mnohem později. Samotný text základního prohlášení, na němž jsem se jinak vůbec nepodílel, jsem podepsal mezi vánocemi a Novým rokem, už si ani nevzpomínám kde a za jakých okolností. (Později jsem si dokonce obojí popletl a měl jsem za to, že Havel s Němcem za mnou přišli až mezi svátky.)

Nepodílel jsem se v počátcích ani na žádné jiné akci. Vždycky až z druhé ruky jsem se dozvídal o nejnovějším vývoji událostí – a některé detaily až mnohem, mnohem později. (Např. teprve po Patočkově smrti jsem se doslechl, že šel za Václavem Černým, vůči kterému se po celý život choval poněkud submisivně, ostatně jako i vůči Fajfroví, Tardymu a dokonce Navrátilovi, aby si vyžádal jeho souhlas s tím, že převezme funkci jednoho ze tří prvních mluvčích Charty.) Nicméně po celou dobu prvních týdnů jsme se ženou užívali v kontaktu právě s Patočkou, takže jsem vždycky velmi brzo věděl vše důležité z prvních Patočkových výsledků (a zprostředovaně také z výsledků Jiřího Hájka, s nímž jsem se blíže seznámil teprve od podzimu, když jsem měl po několika měsících váhání ze strany předních iniciátorů převzít funkci mluvčího). To mělo význam také pro moje vlastní výsledky, neboť jsem z větší části znal scénář už předem. S Václavem

Havlem jsem se setkal až po jeho propuštění – byl zatčen jako první z mluvčích, protože byl považován – a plným právem – za nejnebezpečnějšího, protože schopného si vymýšlet stále nové a stále víc překvapující tahy. Hned na druhém místě byl Jiří Hájek, protože ten měl – jako člen strany a dlouholetý státní funkcionář až do začátků normalizace – bohaté zkušenosti. Patočka byl ze strany úřadů i policie podceňován, jednak protože byl nejstarší, jednak protože byl považován za nepraktického filosofa, který nikdy nešel do otevřeného střetu. Navštívit Hájka bylo proto značně nesnadné, kdežto s Patočkou bylo možno mluvit téměř kdykoliv, když byl doma (v té době už bydlel v Tomanově ulici ve velmi skrovných podmínkách, když předal svůj byt po rodičích v Hošťálkově ulici své nejstarší dceři). Tak se stalo, že stále víc lidí chodilo za Patočkou spíše než za Hájkem. Viděli jsme to zejména koncem února a počátkem března, když jsme nemohli přehlédnout jeho únavu. Nezůstávali jsme proto nikdy dlouho a spíše jsme svou krátkou návštěvou chtěli vždy znovu připomenout své sympatie a svou solidaritu. Jednou v únoru jsem byl za Patočkou jen sám, a tehdy mne požádal, abych byl připraven eventuelně převzít jeho funkci, kdyby byl také zatčen. Dohodli se s Hájkem po zatčení Václava Havla, že každý bude mít alespoň dva náhradníky pro každý případ. Teprve po Patočkově smrti jsem se dozvěděl, že už předtím takto požádal také Ivana Medka. Tehdy jsme se spolu domlouvali, kdo se ujme té funkce, ale jednání vázla několik měsíců. Větší pravděpodobnost ukazovala nepochybně na Ivana Medka, protože byl známější, ale vzhledem k průtahům se rozhodnutí stále odsouvalo až do konce léta, kdy po rozšiřující se kritice, že v posledním mluvčím mají vlastně zastoupení jedině bývalí komunisté, došlo k doplnění počtu mluvčích opět na tři. Tehdy byl ovšem Medek už rozhodnut emigrovat (mnoha chartistům byla při výsleších emigrace doporučována, velmi často dokonce s nevybranými vyhrůžkami), a tak jsem vlastně zůstal sám. Napříště jsme pak už vždycky počítali pro jistotu se všemi možnými akcemi ze strany státní policie (StB, jak se tehdy zkratkou říkalo Státní Bezpečnosti) a vyhlíželi jsme si své možné nástupce velmi brzo, v některých případech dokonce na dvě, na tři období dopředu (v mém případě to byl třeba Miloš Rejchrt, který nemohl nastoupit hned po mně, protože byl také protestant, a muselo dojít také na katolíky).

Písek, 970105-2.

Jaroslav Šabata uvádí ve své vzpomínce na Chartu [Moje (politické) pobývání s Chartou, Praha-Brno 1997, s. 143] tři kolující verze o tom, kdo vlastně objevil možnost navázání prvního dokumentu a vůbec celé orientace Charty na zákon 120: Hejdánek, Mlynář, Němec. Já sám se k tomu nemohu rozhodujícím způsobem vyslovit, protože jsem na prvních schůzkách nebyl. Mohu potvrdit jen to, že někdy počátkem prosince (přesně to nevím) za mnou do Slovenské ulice přišli Václav Havel a Jiří Němec. Odebrali jsme se do zadního pokojíčku a pak do koupelny, pustili jsme vodu a mluvili jsme o chystaném dokumentu – já jsem o tom slyšel, jak mám za to, vůbec poprvé, jméno „Charta“ ještě nepadlo – a o jeho obsahu a záměru. Tehdy jsem opravdu na ratifikaci a tím i zapojení

mezinárodních dokumentů do československého právního řádu upozornil a Václavu Havlovi jsem předal jednak výtisk sbírky zákonů s onou stodvacítkou, jednak magnetofonovou kazetu s nahrávkou krátkého pořadu našeho rozhlasu, která informovala o ratifikaci obou dokumentů. Později jsem se od Václava Havla dozvěděl, že obojí mu bylo odebráno při policejním zákroku, když vezli text Charty 77 do parlamentu. Od té doby jsem s ním o tom nehovořil. Sám jsem si potom musel obstarat další výtisky ze Sbírký zákonů (nějaký čas to ani ve specializované prodejně blízko Klementina neměli, byla po tom velká shánka a možná se text záměrně nedotiskoval). Heda si na jejich návštěvu pamatuje a připomíná, že jsem jim dal také kopii svého textu, který jsem na počátku roku napsal do ineditního sborníku Karlu Kosíkovi k jeho padesátinám (v roce 1990 byl příspěvek otištěn ve Filosofickém časopise). Na tuto Hedou připomínanou okolnost se sám bohužel už nepamatuju.

Písek, 070327-3

Celý život jsem se nerad doptával na věci, které se mne týkaly; vždycky jsem čekal, až mi to někdo řekne sám. Proto jsem nepátral po tom, jak došlo k tomu, že jsem byl (nejspíš po delším projednávání) vyvolen k tomu, abych se stal náhradníkem Patočkovým v druhé trojici mluvčích Charty 77. Vždycky jsem měl za to, že se do toho tenkrát nikomu moc nechtělo (o několik let později tomu už bylo jinak). Ale nemůže být pochyb, že to někdo musel iniciovat, protože já jsem se o tuto poctu nikterak neucházel, a to přesto, že mne na to ještě někdy počátkem února Patočka sám upozornil, totiž abych se na takový případ připravil. Už sama tato Patočkova výzva pro mne byla trochu překvapením; Patočka měl za to (jak mi v roce 1972 dokonce napsal), že vůči němu dávám najevo nesouhlas. Nemyslím, že by to byla Patočkova původní myšlenka, ale mám spíš za to, že ho na to přivedl Jiří Němec (a tuším, že podobně ho přivedl na myšlenku, že by to měl být také Ivan Medek, kterého někdy v té době vyzval podobně k připravenosti, jak mi Ivan později řekl, když se začalo diskutovat o rozšíření počtu mluvčích opět na tři – po smrti Patočky zůstal ve funkci už jenom Jiří Hájek). A jistě tím směrem zapracoval i u Havla; jak se mu to dařilo u jiných, nevím.

Písek, 070327-2

Již tehdy a vlastně dosud mi zůstává zcela nejasné, jak vlastně došlo na podzim 1977 ke jmenování druhé trojice mluvčích Charty 77, tj. k výběru mluvčích, kteří po problému se zavřeným Havlem a po smrti Patočky měli trojici doplnit. Havel trval ovšem na Martě Kubišové, která také od počátku prohlásila, že se o všem s Havlem bude radit a bude zastávat jeho stanoviska. Nejasné mi zůstalo, jak vlastně došlo k mému navržení a jmenování. Pravdou je, že Patočka mi jednou na počátku února, když jsem za ním byl v Tomanově ulici (tentokrát sám), řekl, že se s Hájkem domluvili, že každý z mluvčích si musí zajistit aspoň dva zástupce pro případ, že dojde k dalším zadržením a zatčením. A aniž by mi řekl cokoli dalšího, vyzval mne, abych byl pro takový případ připraven. Jiří Hájek situaci popisuje způsobem, který nejen že věc neobjasňuje, ale dokonce ji ještě

spíš zatemňuje. Koncem léta, snad již počátkem podzimu jsme se jednou setkali s Ivanem Medkem (mám dojem, že z jeho iniciativy); tehdy mi Ivan řekl, že Patočka mu také někdy v té době řekl, aby byl připraven převzít veslo, kdyby to bylo zapotřebí. O mně Ivan nevěděl, ale tehdy jsem mu to řekl. A domluvili jsme se, že jako první se funkce chopí on (jednak byl známější než já, jednak také o něco starší). Po nějaké nedlouhé době jsme se setkali znovu z jeho iniciativy (jinak jsme se setkávali častěji), a on mi řekl, že to musím vzít já, protože on se rozhodl k emigraci. Já sám jsem pak o tom s nikým nemluvil, ale zřejmě se o této možnosti začalo hovořit přinejmenším mezi exkomunisty. Byl jsem pozván Hanzelkou na návštěvu v jeho vile, zejména však jsem byl pozván do jakési skupiny lidí, z nichž některé jsem do té doby neznal, ale poznal jsem, že to byla skupina exmarxistů (Dienstbier tam pronesl „památná“ slova, že mluvčím musí být jen osoba celonárodního významu, aniž upřesnil cokoli bližšího). Ale to stále ještě o mé „kandidatuře“ nepadlo ani slovo; k tomu došlo ještě daleko později. A tak mi nezbyvá, než se pokusit o vykombinování nějaké hypotézy. Především je třeba vědět, že jsem byl pro většinu Chartistů osobou ne-li neznámou, tedy rozhodně jen málo známou. Vědělo se o našem procesu z roku 1972, který však zůstal na okraji zájmu vedle procesu s Tesařem a spol.; a navíc už uplynulo od té doby několik let bez dalšího politického „průsvihu“. A pak tu ovšem byly mé „Dopisy přáteli“, které se těšily jistému zájmu, byly přepisovány a šířeny v jistých kruzích (hlavně zásluhou Anduly Marvanové; začal jsem s nimi ještě za Patočkova života, Patočka se o nich přinejmenším doslechl, nevím, zda měl některý v rukou). To vše se mi nezdá být dostačujícím vysvětlením. Naproti tomu se mi zdá být mnohem pravděpodobnější Hedina hypotéza, že rozhodující mohla být aktivita Jiřího Němce, který o mně nejednou mluvil před Patočkou ve společnosti přátel, když jsem byl ještě ve vazbě, pak poté, co jsem stál dvakrát před soudem (Městským a Nejvyšším), připomínal závěr mého článku o Masarykovi, který už v Tváři po okupaci nemohl vyjít atd. Leccos by mohlo nasvědčovat tomu, že právě Jirka mohl být tím hlavním „strůjcem“.